

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

จริงกับปลอมอยู่ด้วยกัน

เรียนไปถึงไหนจนกระทั่งถึงอวกาศไหนก็สามารถเรียนได้ อย่าว่าแต่ในพื้นที่พื้นดินมนุษย์นี้เลย ดูซิจรวดดาวเทียมสกายแลปนั้นละจากความรู้ของคนเขาทำ ความรู้ทางโลกล้วน ๆ นี่เป็นอย่างนั้น จะสูงขนาดไหนก็ไม่มีภาระที่จะลดหรือบรรเทาความทุกข์ ความลำบากของโลกลงได้ เพราะความรู้นี้เป็นความรู้ของโลกไม่ใช่ความรู้ที่เกี่ยวกับธรรม ธรรมมิให้ความร่มเย็นถ่ายเดียว

โลกถ้าไม่มีธรรมเลยก็ให้ความเดือดร้อนโดยถ่ายเดียว แม้เจ้าตัวจะรู้ขนาดไหนก็ไม่สามารถจะระงับดับทุกข์ที่มีอยู่ในตัวภายในใจได้ เพราะนั้นไม่ใช่วิชาดับทุกข์ วิชาดับทุกข์คือวิชาธรรม วิชาธรรมนี้ไม่ว่าพระพุทธรูปเจ้าองค์ใดมาสอนเป็นวิชาดับทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น ผู้ใดเรียนผู้ใดประพฤติปฏิบัติเพื่อธรรมจริง ๆ จะเห็นผลปรากฏขึ้นกับตนของผู้ปฏิบัติโดยไม่ต้องสงสัย

เพราะฉะนั้นคำว่าโลกกับธรรมแม้จะอยู่ด้วยกันจึงไม่เหมือนกัน เหมือนกับผู้หญิงผู้ชายที่อยู่ร่วมกันก็คน สับปนกันอยู่ในสถานที่ใด สามารถรู้ได้หมดว่าไม่เหมือนกัน เพียงดูเท่านั้นก็รู้ว่านั่นเป็นหญิงนี่เป็นชาย เรื่องของโลกของธรรมก็เหมือนกัน สับปนกันอยู่ก็รู้ลักษณะนี้เป็นลักษณะของธรรม ลักษณะนั้นเป็นลักษณะของโลก สามารถรู้ได้อย่างชัดเจนสำหรับผู้เรียนทางด้านธรรมะ แต่ผู้ไม่ได้เรียนนั้นไม่อาจรู้ได้เลย ก็ไม่เคยเรียนจะไปรู้ได้อย่างไร ก็รู้ตั้งแต่โลกล้วน ๆ เลยเห็นว่าโลกนั้นเป็นความวิเศษวิโส ทำคนให้มีคุณค่า ราคา มียศฐาบรรดาศักดิ์สูง มีอำนาจวาสนา เลยสำเร็จด้วยเรื่องของโลกไปหมดเสียว่าเป็นผู้วิเศษ ทั้ง ๆ ที่หัวใจนั้นหาความวิเศษไม่ได้เลย เต็มไปด้วยความรุ่มร้อน

ใครจะเสกสรรปั้นยอให้สูงขนาดไหนก็ตาม ถ้าไม่ใช่เรื่องธรรมแล้วจะหาความสุข จะเป็นไปตามความเสกสรรปั้นยอนั้นไม่ได้เลย อย่าคิดว่าโลกนี้จะมีความสุขเพราะการศึกษาเล่าเรียนมาก ๆ โดยทางโลกฝ่ายเดียว ธรรมนี้มีอยู่ในสถานที่ใดกาลใดสมัยใด กับ

บุคคลหรือสังคมใด ๆ ย่อมสามารถให้ความสุขแก่ผู้นั้นสังคมนั้นเป็นลำดับลำดับกว้าง
แคบของการมีธรรมะเข้าไปถึง ธรรมะจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในโลกนี้ ที่ควรจะมีธรรมะ
เกี่ยวข้องอยู่ทุกแขนงแห่งวงงาน เพราะงานทุกชิ้นทุกอันหวังให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ทำ
ด้วยกันทั้งนั้น งานส่วนตนก็หวังประโยชน์ส่วนตน งานครอบครัวก็หวังประโยชน์ครอบครัว
งานส่วนรวม งานประเทศชาติ ก็หวังประโยชน์แก่ส่วนรวมและประเทศชาติ ถ้าไม่มี
ธรรมเคลือบแฝงเข้าในนั้นแล้ว งานนั้นก็กลายเป็นให้ความเดือดร้อนไปเสียแทนที่จะ
เป็นความสุข โลกที่หาความสุขไม่ได้เพราะไม่มีธรรมเข้าเคลือบแฝง

เมื่อย่นเข้ามาถึงตัวของเราขณะใดจิตของเราคิดไปออกนอกกลุ่มนอกทางไปเกี่ยวกับโลก
สงสาร ซึ่งเป็นกระแสแห่งความรุ่มร้อน ความรุ่มร้อนนั้นจะต้องสะท้อนย้อนกลับเข้ามาสู่
ใจ เผาผลาญจิตใจให้เกิดความเดือดร้อนมากน้อยตามความส่งออกของจิตคิดในแง่ต่าง ๆ
หนักเบาเพียงไร นั้นแหละเป็นเครื่องวัดความทุกข์ความลำบากอยู่ในตัวของมัน วันใด
จิตมีความสงบเยือกเย็น วันนั้นต้องไม่เกี่ยวข้องวุ่นวายสับสนกับโลกสงสารซึ่งเป็นเรื่อง
แห่งความทุกข์ วันนั้นจิตสบาย ยิ่งจิตมีความสัมผัสสัมพันธ์เข้ากับสมถธรรมเพียงขั้นต้น
นี้โดยลำดับเท่านั้น ก็จะได้เห็นความสงบร่มเย็นภายในใจของตน

สมถะแปลว่าความสงบ ทำไมจึงให้ชื่อว่าความสงบ เพราะความฟุ้งซ่านความวุ่นวาย
มันเต็มอยู่ที่หัวใจ เมื่อใจได้รับธรรมโอสถเข้าเยียวรักษาด้วยการปฏิบัติของตนเองแต่
ละราย ๆ แล้วย่อมปรากฏผลขึ้นมาเป็นความสงบ แล้วยังเป็นความสุขขั้นที่ใจ นั้นไม่
เดือดร้อน

อารมณ์แห่งธรรมกับอารมณ์ของโลกผิดกัน ความคิดในแง่โลกกับความคิดในแง่ธรรม
นั้นผิดกันอยู่มาก ความคิดในแง่โลกเป็นเรื่องสังสมความทุกข์ความเดือดร้อนขึ้นมา แต่
ความคิดในแง่ธรรมเป็นสิ่งที่กำจัดกิเลสตัณหาอาสวะและความทุกข์ซึ่งเป็นผลให้ออก
ไปจากจิตใจโดยลำดับ เพราะฉะนั้นผู้ที่มีความเชื่อในบุญในกรรมในหลักธรรมของพระ
พุทธเจ้า เฉพาะอย่างยิ่งคือผู้ปฏิบัติเรา จึงควรสนใจในจุดนี้ให้มากยิ่งขึ้นกว่าจุดอื่นใดซึ่ง
เป็นจุดที่ถูกต้องนี้แล้วไม่สงสัย มีการสังเกตสอดรู้จิตใจของตนที่ดีดีนั้นอยู่ตลอดเวลา
ตามกระแสแห่งกิเลสตัณหาอาสวะที่ผลัดดันออกไปให้คิด

คิดออกไปเท่าไรก็ว่านเอาทุกข์เข้ามาซึ่งเป็นตัวผล แยกกันไม่ได้ คิดให้คิดในแง่ธรรม ต้องฝึกกันอยู่เสมอ ในอิริยาบถทั้งสิ้นในความคิดทุกแห่งทุกมุม เป็นการต่อสู้ด้วยการฝึก ด้วยการกำจัด นี่จึงเรียกว่าความเพียร หนักก็ตามเบาก็ตามงานของเราเป็นอย่างนี้ ทำไมจึงเรียกว่างานของเราเป็นอย่างนี้ ก็คืองานแก้กิเลสพระพุทธรเจ้าทรงสอนอย่างนี้ ทรงทำมาอย่างนี้แล้ว พระสาวกทั้งหลายก็ได้ยินได้ฟังมาอย่างนี้ และปฏิบัติองค์ของท่านอย่างนั้นมาแล้ว ต้องได้รับความทุกข์ความลำบากด้วยกันทั้งนั้นแหละ

ขึ้นชื่อว่าได้ทำการสู้รบหรือขึ้นเวทีต่อสู้กันแล้วต้องได้รับความทุกข์ ก่อนที่กิเลสจะบรรลยลงไปเราก็ต้องได้รับความทุกข์มากเหมือนกัน เช่นเดียวกับนักมวยที่ขึ้นต่อยกันบนเวที แม้จะได้ชัยชนะก็ตาม เราอย่าเข้าใจว่าผู้ได้ชัยชนะนั้นไม่ได้รับความเจ็บปวดแสบร้อนจากคู่ต่อสู้ที่ต่อยกัน มีเหมือนกันมืออยู่ประจำ แต่นั่นชนะลงไปแล้วก็เป็นเรื่องของโลก นี่เราเป็นเพียงข้อเทียบเคียง หาที่สิ้นสุดยุติไม่ได้ความชนะแบบนั้น แต่เรื่องของธรรมกับกิเลสนี้ ถ้าชนะจริง ๆ แล้วไม่มีที่จะฟื้นขึ้นมาเป็นคู่ต่อสู้ของเราอีกได้เลย

ทุกข์ในการต่อสู้กับกิเลสในการฝึกกับกิเลส ในการตั้งท่าตั้งทางพิจารณา ระมัดระวังตัว เพราะเรื่องของกิเลสย่อมเป็นความทุกข์เป็นธรรมดา ย่อมรับกันทั่วโลกแดนธรรม มีพระพุทธรเจ้าเป็นพระองค์แรกทรงได้ผ่านมาแล้วถึงขั้นสลบไสลจะไม่ทุกข์ได้อย่างไร พระสาวกทั้งหลายก็เป็นเช่นเดียวกัน นี่เป็นที่ยอมรับมาตั้งแต่โน้นแล้ว แล้วเราจะแหวกแนวไปที่ไหนปฏิบัติธรรมจะไม่ให้ได้รับความลำบากลำบากอะไรเลย แต่แล้วก็โกยผลขึ้นมาเป็นคู่แข่งของพระพุทธรเจ้าและสาวกทั้งหลายเป็นไปไม่ได้ ต้องได้รับความทุกข์

เดินตามรอยท่านไป ตามเสด็จท่าน ท่านทุกข์เราต้องยอมรับทุกข์ ท่านฝึกกับทุกข์เราก็ต้องเป็นนักฝึกกับทุกข์ ท่านเป็นนักต่อสู้เราก็ต้องเป็นนักต่อสู้ อย่างนี้จึงชื่อว่าเดินตามครู ลูกศิษย์มีครูสอน เราอย่านำสิ่งใดอารมณ์ใดความคิดปรุงใดที่เคยเป็นเรื่องของกิเลส มาหลอกหลอนกระซิบกระซาบเราให้เชื่อตามนั้น อย่าได้เชื่อสิ่งนั้น ต้องต่อสู้อยู่เสมอ

ธรรมะเป็นเครื่องระลึกเรื่องราวกิเลส เป็นเครื่องต่อสู้กิเลส ธรรมะสติก็เป็นธรรม สติเป็นเครื่องระลึกตัวรักษาตัวอยู่ภายในใจ กิเลสแสดงขึ้นที่ใจ เพราะสิ่งใด เพราะรูป เพราะ

เสียง กลิ่น รส เป็นต้น ต้องสัมผัสที่ใจ รับรู้ที่ใจ แสดงออกในแง่ต่าง ๆ ที่ใจ สติอยู่กับใจ ย่อมจะสามารถรับทราบได้ทุกระยะที่สิ่งนั้นมาสัมผัส และต่อผู้ตั้งานทานกันได้โดยลำดับ เพราะเราตั้งหน้ารบด้วยความมุ่งมั่นแล้ว นี่คือสติเป็นสำคัญ เรียกว่าธรรมะเหมือนกันหมด ให้ระมัดระวังรักษาตัวอยู่เช่นนั้น

อย่าอยู่ด้วยความว่างเปล่าเฉย ๆ โดยไม่มีสติเป็นเครื่องคุ้มครองตนเลย อันนั้นจะว่าเป็นความสบาย ก็คือความที่นอนตายคอยกิเลสมาเผาศพนั้นแลไม่ใช่เรื่องดี เรื่องดีต้องเป็นเรื่องที่ต่อสู้อยู่เสมอ งานของเราเป็นอย่างนี้ ความจำเป็นของเราเป็นอย่างนี้ หน้าที่ของเราเป็นอย่างนี้ เพราะเจตนาหรือความมุ่งมั่นของเรามุ่งมั่นอย่างนี้แล้วจึงได้มาบวชในศาสนา

การผ่านโลกมาก็ผ่านมาด้วยกัน ก่อนที่จะบวชเป็นพระและนักปฏิบัตินี้ โลกเป็นอย่างไร เราได้เคยผ่านมาแล้ว เรื่องรสชาติของโลกเป็นอย่างไรนอกจากเจือด้วยยาพิษเสียทุกแห่งทุกมุมเท่านั้น ไม่เห็นรสใดความสุขใดที่จะเป็นที่ตายใจได้ ส่วนรสแห่งธรรมนี้เป็นธรรมชาติที่ตายใจได้โดยลำดับ ๆ ไป นี่เรามาทรงฟังธรรม การเป็นอยู่ของเราปัจจัยทานทั้งสี่ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยศรัทธาของประชาชนทั้งหลายซึ่งเขาพร้อมอยู่แล้วที่จะบูชาพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เขาอุดหนุนค่าชูอยู่แล้ว ไม่ได้เป็นข้อวิตกวิจารณ์กังวลใด ๆ พอที่จะให้เสียเวล่ำเวลาในการประกอบความพากเพียร มีหน้าที่อันเดียวที่จะประกอบความพากเพียรด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่จะให้กิเลสหลุดลอยลงไป โดยอุบายวิธีการแห่งความฉลาดแหลมคมของตนแต่ละราย ๆ ที่จะนำมาใช้ มีเท่านี้งานของพวกเรา

งานอื่นไม่สำคัญสำหรับสมณะผู้ปฏิบัติตามร่องรอยของพระพุทธเจ้า เราอย่าเข้าใจว่างานอื่นใดจะเป็นของวิเศษวิโสเลิศเลอพอที่จะหลงทิศหลงแดนตื่นเต้น หลงโลกหลงสงสารไปตามเขา ใครจะสร้างอะไรขึ้นเป็นความเจริญขนาดไหนก็เป็นเรื่องของโลก มันกลายเป็นโลกไปหมดแล้ว ขอให้สร้างใจซึ่งเป็นความเจริญอันสำคัญนี้เถิด จะเป็นที่พอใจสำหรับตัวเอง อยู่กระตือรือร้นตักบั้งร้วบั้ง ขยับที่โน่นขยับที่นี่มันก็สบายหายกังวลไปก็ไม่ใช่ห่วงเป็นใย

เราไม่ต้องการชื่อเสียงเกียรติยศเกียรติคุณด้วยสิ่งที่โลกเขานิยมกัน นั่นเป็นเรื่องของโลก นิยมขนาดไหนก็สักแต่ว่าความนิยมกันเฉย ๆ ไม่เห็นเป็นความจริงที่จะให้ตายใจได้เลย แต่ธรรมเนียมคือผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นี้ จะเป็นที่ยอบอุ้มภายในจิตใจของตนทั้ง ๆ ที่อยู่กระต๊อบเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยที่ได้ประกอบความ پاکเพียรเต็มเม็ดเต็มหน่วยตามเวลาไม่คลาดเคลื่อน

สติเป็นของสำคัญในการรับรู้ระหว่างกิเลสกับธรรมที่จะทำลายกัน ส่วนมากกิเลสทำลายธรรมต้องระมัดระวังให้ดี นี่ละหน้าที่ของเรางานของเราแท้ ๆ ดังที่เคยแสดงให้เห็นท่านทั้งหลายฟังแล้วด้วยความตั้งใจจริง ๆ ด้วยความซาบซึ้งในหลักธรรมเหล่านี้จริง ๆ และเท่าที่ปฏิบัติมาก็ได้เห็นคุณค่าแห่งธรรมเหล่านี้ เพราะได้ทำตามธรรมเหล่านี้แล้ว ดังที่ท่านสอนว่า **รุกขมุลเสนาสน** นั่นคือที่อยู่ที่ประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญของผู้หวังหลุดพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวงด้วยงาน คือ เกสา โลมา นขา ทนต์ ตา ตใจ เป็นต้น ลงมาในอาการ ๓๒

ตจปัญจกกรรมฐาน แปลว่า กรรมฐานมีห้าเป็นที่ยำ เมื่อจะแปลออกตามศัพท์นี้คือตจปัญจกกรรมฐาน หมายถึงเอาหิ้งครอบหมดเลย เพราะหิ้งเป็นประโยคสำคัญเป็นสิ่งสำคัญมาก ที่ปิดหูปิดตาปิดความรู้สึกในความจริงทั้งหลายของจิตใจพวกเราไว้ได้อย่างมิดชิดมากที่สุด แม้จะบาง ๆ ก็เถอะปิดได้อย่างสนิท เพราะฉะนั้นเมื่อสอนไปถึง ตใจ แล้วจึงย้อนกลับมา เข้า พิจารณาตั้งแต่ผม ขน เล็บ ฟัน สรุปลงถึงหิ้ง ให้เห็นหิ้งอย่างชัดเจน

ถลกออกมาในเนื้อในกายของเรานี้ พลิกข้างในออกมาข้างนอกจะเป็นยังไง ข้างนอกเห็นแล้วมันหลอกเราเสียพอ ข้างนอกดูตรงไหนมีแต่เรื่องหลอกทั้งนั้น ผิวข้างนอกเป็นผิวที่หลอกบุรุษตาฟาง ผิวข้างในเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญญาความสามารถหยั่งทราบในอาการทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในร่างกายนี้ ว่าเป็นเหมือนกันกับหิ้งข้างในนี้แล ท่านจึงสอนให้ย้อนหน้าย้อนหลังอนุโลมปฏิโลม ก็เหมือนเขาคราดน่านั่นเอง คราดกลับไปกลับมาจนมูลคราดมูลไถแหลกละเอียดควรแก่การปักดำแล้วค่อยหยุด

การพิจารณาก็เช่นเดียวกัน เราอย่าเอาเวลาเอาปริมาณการนับการอ่าน ว่าได้พิจารณาเท่านั้นเท่านั้นเข้ามาเป็นผลเป็นประโยชน์ เป็นมรรคผลนิพพาน แต่ให้เอาความชำนาญชำนาญแห่งการพิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ หลายครั้งหลายหน จนเป็นที่เข้าใจอย่างซาบซึ้งถึงใจจริง ๆ แล้วปล่อยวางในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ไม่ยึดมั่นถือมั่น เพราะเห็นตามเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบธรรมแล้ว นั้นปล่อยหรือไม่ปล่อยก็ตาม เป็นไปเองโดยหลักธรรมชาติ ดังธรรมท่านกล่าวไว้ว่า **สนทฺธิญฺญูโลกิ** นี้ละงานของพระ ให้พากันเข้าใจฝังลึก ๆ

อย่าพากันตื่นเต้น อย่าพากันหลงโลกหลงสงสารออกนอกกลุ่มออกทางไปตามโลกตามสงสาร ด้วยการก่อนั้นสร้างนี่ยุ่งไปหมด สร้างวัดที่ไหนสร้างกุฏิ ศาลา โรงธรรม สร้างสิ่งนั้นสร้างสิ่งนี้ อยู่ไม่ได้อยู่ไม่เป็นสุข มันเลยเป็นเรื่องของโลกไปหมดหาความสงบร่มเย็นภายในจิตใจไม่ได้ เพราะงานนั้นไม่ใช่งานสงบ งานเพื่อความวุ่นวายทั้งภายในวัดภายในตัวพระเณรและประชาชนผู้ให้การอุดหนุน เลยกลายเป็นเรื่องกวนบ้านกวนเมืองเข้าไป จนชุ่มเป็นต้มเป็นโคลน ระหว่างฆราวาสกับ **ปฺญญุเขตต์ โลกสุต** ที่ว่าพระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญของโลกนั้นก็กลายเป็นปรปักษ์กันไป กลายเป็นผีไม่ใช่เนื้อนาบุญ คอยกัดตบกัดปอดเขาแหลกไปหมด นี่เป็นทางสงบได้อย่างไรพิจารณาซิ เพราะมันไม่ใช่งานของพระ

งานของพระทำตัวให้ดี ทำจิตให้มีสติปัญญาเป็นผู้รักษาเสมอ อย่าได้ปราศจากสติปัญญา จิตจะมีคุณค่าขึ้นในตัวของเรา พ้นจากอำนาจของสติปัญญาที่เป็นผู้ฝึกผู้อบรมหรือทรมานไม่ได้ ทำงานก็ในวงที่พูดนี้แหละ ท่านกล่าวไว้ถึง ๔๐ ห้องกรรมฐาน จะเป็นห้องใดอันใดก็ตาม ก็คืองานอันสำคัญที่เหมาะสมกับจริตของเราแล้วนำมาประพฤติกปฏิบัติ นำมาบำเพ็ญ ใน เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ อันใดที่เหมาะสม หรือเลยจากนั้นไปถึงอาการ ๓๒ เลยจากผม ขน เล็บ ฟัน แล้วก็นั่ง เนื้อ เอ็น กระดูก เรื่อยเข้าไปจนกระทั่ง ไต ปอด ไล่น้อย ไล่มาก อาหารใหม่ อาหารเก่า พิจารณากันลงให้ทั่วถึง ให้เห็นชัดเจนตามความจริงซึ่งมีอยู่แท้ ๆ ภายในร่างกายของเรานี้ทุกส่วนไม่มีอะไรบกพร่องทำไม่จึงไม่เห็นทำไม่จึงไม่รู้

พระพุทธรเจ้าทำไม่รู้ สวาททั้งหลายท่านทำไม่รู้ ตาท่านเหมือนกันกับตาเรา ใจของท่านก็เหมือนกับใจเรา เป็นเพราะอะไรท่านถึงรู้ เพราะท่านใช้สติใช้ปัญญาในทางที่ถูกที่ชอบ

เข้ามาพิจารณา ตามความจริงของสิ่งเหล่านี้ ก็กลายเป็นปัญญาชอบ เป็นสติชอบขึ้นมา ถอดถอนสิ่งที่เบียดเบียนได้จากความหลงมกมายของตนเอง กลายเป็นความฉลาดแหลมคมขึ้นมา รู้เท่าทัน หนึ่งงานนี้เป็นงานหรือถอนกิเลสอาสวะ จึงสมควรเป็นงานของพระโดยแท้ ให้พากันหนักแน่นในงานนี้

อย่าเห็นงานอื่นใดว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่างานนี้ ไม่ใช่หลักของสมณธรรม ไม่ใช่งานที่พระพุทธเจ้าประทานให้ สิ่งเหล่านั้นก็พออยู่พอเป็นพอไปเท่านั้น ไปที่ไหนอย่ายุ่งวุ่นวายก่อควนตัวเองไม่เกิดประโยชน์ ให้ชุดคั่นลงที่นี้ จะทุกข์ยากลำบากเท่าไรให้ถือว่านั่นแหละ เรียกว่าเข้าสู่สงครามแล้ว วันนี้ลำบากต่อสู้กับกิเลสตัณหาอาสวะ จิตไม่ยอมสงบได้เป็นเพราะเหตุใด ตั้งหน้าตั้งตาคู่เขี่ยชุดคั่นถึงสาเหตุที่พาให้ฟุ้งซ่านรำคาญเป็นเพราะเหตุใดจึงต้องฟุ้งซ่าน ฟุ้งซ่านไปกับอารมณ์อันใด นำอารมณ์นั้นมาพิจารณาแยกแยะดูให้เห็นความจริงของมันอย่างชัดเจน แล้วก็ไม่พินิจที่ย้อนเข้ามาดูกระแสของจิตที่หลงมกมายในสิ่งเหล่านั้น ว่านั่นเป็นนั่นนี่เป็นนี้ แล้วผูกมัดตนเองด้วยความลุ่มหลงด้วยความสำคัญ นี่คือการพิจารณา

อย่างน้อยให้จิตใจสงบให้ได้ บังคับด้วยสติปัญญาต้องสงบ จิตใจไม่นอกเหนือสติปัญญาไปได้ แม้แต่กิเลสทุกประเภทไม่เห็นนอกเหนือสติปัญญาไปได้เลย ทำไมจิตจะนอกเหนือสติปัญญาไปได้ละ ธรรมนี้เป็นสิ่งที่เห็นอยู่แล้ว เป็นเครื่องฝึกฝนทรมาน เป็นเครื่องตัดสันดานหรือเป็นเครื่องประหารกิเลสทุกประเภทได้โดยสมบูรณ์ไม่ต้องสงสัยอยู่แล้ว ทำไมเรานำมาใช้จึงล้มลุกคลุกคลาน มีแต่กิเลสพันเอา ๆ เป็นเพราะเหตุใด เป็นเพราะเราเองเหลวไหล ต้องพิศตัวของเราขึ้นให้ทันกับเหตุการณ์อย่าอยู่เฉย ๆ

สติปัญญาทำให้ใช้ หาอุบายคิดค้นต่าง ๆ เดียวก็สะดุดขึ้นมาเป็นความรู้สึกชนิดหนึ่ง แล้วสะดุดขึ้นมาเป็นความรู้สึกชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้สึกอันชอบธรรม เป็นเรื่องที่จะให้รู้เรื่องของกิเลสและธรรมทั้งหลายโดยลำดับ ๆ ไป เพราะความคิดอ่านไตร่ตรองในแง่ธรรมต่าง ๆ จะเป็นส่วนสกลกายเราโดยเฉพาะ หรือจะเป็นภายนอกเวลาสัมผัสสัมผัสพันธ์กับสิ่งใด นำมาพิจารณาแยกแยะให้เป็นอรรถเป็นธรรม เป็นมรรคได้ทั้งภายในภายนอก

สังฆารอันเดียวนี้แหละแยกเป็นมรรค คือ ทางดำเนินก็ได้ สังฆารอันเดียวนี้แหละแยกไป เป็นสมุทัยก็ได้ ปกติสังฆารนี้เป็นเครื่องมือของกิเลส เป็นตัวสมุทัยได้เป็นอย่างดีอยู่ ตลอดมาไม่อาจสงสัย แต่ที่จะให้เป็นเครื่องมือของมรรค เพื่อดำเนินให้หลุดพ้นนี้จึงต้อง ได้ฝึกฝนอบรม นำสังฆารนั้นมาใช้ในทางนี้ก็เป็นเครื่องมือของธรรมขึ้นมา

จิตไม่สงบเลยหาความสุขได้ที่ไหนพระเจ้า อยู่ก็อยู่ในหลุมมรณนั้นเอง นรกสุขอยู่ภายใน ใจ คือไฟกิเลส **ราคคคินา โทสคคินา โมหคคินา** นี้ละคือกองไฟเผาผลาญอยู่ภายใน จิตนี้ตลอดเวลา เราหาความสุขได้ที่ไหน โลกนี้มีความหมายที่ไหน แม้ที่สุดร่างกายชีวิต จิตใจของเราก็หาความหมายไม่ได้ ถ้าลงกิเลสนี้ได้เผาจิตตลอดเวลาอยู่แล้วมันดับแคบ ตีบตันไปหมด แล้วจะทำยังไงจึงจะให้สังฆารร่างกายชีวิตจิตใจมีคุณค่ามีความหมาย ขึ้นมา ก็ต้องอาศัยธรรมซึ่งมีความหมายอยู่แล้วนั้นมาปราบปรามแก้ไขสิ่งที่ไม่มีความหมาย คือกิเลส อันเป็นตัวสำคัญทำให้เราหมดคุณค่าไปนั้นได้สลายตัวลงไป ความสงบเกิดขึ้น มาเอง ความสงบสังฆารความคิดปรุง

จิตไม่สงบเลยหาความสบายไม่ได้ อยู่ท่ามกลางแห่งกองไฟกองไฟ **ราคคคินา โทสคคินา โมหคคินา** ไม่มีอะไรประเสริฐอัศจรรย์ มีแต่ผ้าเหลืองพอกตัวอยู่เท่านั้นเป็น ประโยชน์อะไร อยู่ในร้านขายเขาอดอยากหรือผ้าเหลือง เราไม่ต้องการผ้าเหลืองแต่เป็น เครื่องหมายให้ทราบว่าเป็นเครื่องหมายของเพศนี้ ทำหน้าที่นี้ทำหน้าที่นั้น นี่เครื่องหมายของพระ พระทำหน้าที่อะไร ทำหน้าที่ถอดถอนกิเลส ไม่ใช่ทำหน้าที่ส่งเสริมกิเลส ไม่ใช่หน้าที่ที่จะนอนอยู่ในกองไฟกองไฟคือ **ราคคคินา โทสคคินา โมหคคินา**

ให้อยู่กับความสงบ เย็นอยู่ด้วยความสงบ พิจารณาแยกแยะดูธาตุขันธ์ **อนิจจัง ทุกขัง อนตตา** หรืออสุภะอสุภังปฏิกุศลโสโครกซึ่งมีเต็มอยู่แล้วภายในร่างกายของเรานี้ทุกสัด ทุกส่วน ไม่บกพร่องในความปฏิกุศลเหล่านี้ ถ้าพูดถึง **อนิจจัง ทุกขัง อนตตา** ก็เต็มอยู่ เหมือนกัน อยู่ในวัตถุอันเดียวกันนี้แหละ สติปัญญาค้นคว้าลงที่นี้ให้เป็นที่เข้าใจ

การอยู่กับครูบาอาจารย์ไม่เป็นของแน่นอน เดียวก็โยกย้ายผันแปรกันไปเพราะอยู่ใน ท่ามกลางแห่งโลก **อนิจจัง** ในขณะที่ได้มาพักมาอาศัยมีผู้อบรมก็ให้ตั้งหน้าตั้งตา ประพฤติปฏิบัติกำจัดสิ่งที่เป็นภัยแก่ตนออกด้วยความเพียร ชัดชัดตรงไหนให้ถามครู

บาอาจารย์ เราพร้อมเสมอที่จะแก้ไขหรือชี้แจงให้ทราบในด้านจิตตภาวนา ไม่ใช่จะมีแต่เวลามาสอนแล้วก็ไม่สนใจกับใคร เราไม่เป็นอย่างนั้น เราคอยฟังเสมอเรื่องผลแห่งการประพฤติปฏิบัติของหมู่เพื่อน ในกาลอันควรที่จะศึกษาเรายินดีให้ศึกษาได้รับการศึกษาเสมอ ให้เห็นขึ้นมาให้รู้ขึ้นมา

จิตใจถ้ารู้ถ้าเห็นในสิ่งแปลก ๆ ต่าง ๆ มันหากมีแง่ซึ้งใจขึ้นมาจนได้แหละ ยิ่งขึ้นปัญญาด้วยแล้วนั้นแหละคือบ่อแห่งปัญหาท้งมวลขึ้นอยู่นั้น บางอย่างเราก็แก้ได้เอง บางอย่างแก้ไม่ได้ ต้องอาศัยครูบาอาจารย์ช่วยแก้โดยลำดับลำดับ เพราะฉะนั้นท่านจึงให้นามว่าสาวก แปลว่า สาวะกะคือ ผู้ฟัง ต้องฟังจึงจะเข้าใจวิธีประพฤติปฏิบัติ สัมมภูทิกคือพระพุทธเจ้า ทรงรู้เองเห็นเอง แต่สาวกต้องเป็นผู้ได้ยินได้ฟัง เราก็ในนามของสาวกคือผู้สดับตรับฟังเหมือนกันกับท่าน ฟังแล้วให้ฝังลงจิตใจอย่างแท้จริง อย่าฟังสักแต่ว่าฟังเหมือนเทน้ำใส่หลังหมา เทสักเท่าไรสลัดทิ้งหมดไม่มีอะไรติดบนหลังของมันเลย นี่สาธุธรรมะเข้าไปสักเท่าไรก็สลัดทิ้งหมด อานาจของกิเลสมันสลัดทิ้ง ไม่เข้าถึงจิตถึงใจเป็นงู ๆ ปลา ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไปในขณะที่ฟัง ฟังไปแล้วก็ยิ่งงุ่มง่ามตัวมเตี้ยม หาหลักหาเกณฑ์หาเหตุหาผลที่จะเปลื้องตนไม่ได้ด้วยสติปัญญาของตนเลย อันนี้ใช้ไม่ได้ ไม่ใช่หลักของผู้ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวง ที่จะมาทำตนเป็นอย่างนั้น ซึ่งเปรียบเหมือนหมู่จะคอยขึ้นเขียงอยู่ตลอดเวลาไม่ใช่ทาง

เราเป็นห่วงมากสำหรับหมู่เพื่อน จึงต้องได้ให้การอบรมอยู่เสมอ เราไม่เห็นสิ่งใดมีคุณค่าภายในวัดนั้นนอกจากพระที่อยู่กับเราเท่านั้น จะได้ทำประโยชน์แก่ตนให้สมบูรณ์ และทำประโยชน์แก่โลกในอันดับต่อไป ซึ่งเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก แต่ขณะแรกนี้ให้ทำความเข้าใจอบรมสั่งสอนตนให้เข้าอกเข้าใจในอรรถในธรรม จนเป็นหลักฐานเป็นที่แน่ใจแล้วเรื่องประโยชน์เพื่อผู้อื่นนั้นจะตามมา ดังพระพุทธเจ้าเวลาทรงบำเพ็ญก็ไม่ทรงสนพระทัยกับผู้ใดทั้งนั้น ทรงบำเพ็ญอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย จนกระทั่งได้ตรัสรู้ธรรมถึงแดนพ้นทุกข์โดยสมบูรณ์แล้ว ที่นี้ก็ทรงทำหน้าที่แห่งความเป็นศาสดา ประกาศธรรมสอนโลกด้วยพระเมตตาล้วน ๆ เรื่อยมาจนกระทั่งปรินิพพาน แล้วยังประทานพระโอวาทไว้จนกระทั่งบัดนี้ นั่นประโยชน์ตนกับประโยชน์ผู้อื่นเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน สาวกทั้งหลาย

ก็เหมือนกัน ท่านทำหน้าที่อย่างนั้นตามอำนาจวาสนาของท่านผู้ใดมีความกว้างขวาง
มากน้อย เป็นไปตามจิตนิสัยวาสนาของตน ๆ แต่ละองค์ ๆ

การที่จะสั่งสอนคนอื่นทั้ง ๆ ที่ตนก็ไม่ค่อยเข้าใจรู้เรื่องราวอะไรจะเอาอะไรไปสอน
เขาพอให้เกิดความศรัทธาความจริงเป็นที่แน่ใจได้ ไม่มี ถ้าเราไม่ได้ความจริงจากจิตใจ
ของเรา จากการปฏิบัติของเราก่อนแล้วจะเอาความจริงไปสอนคนอื่นอย่างถึงใจนั้นเป็น
ไปไม่ได้ ก็ต้องสอนแบบลูป ๆ คำ ๆ เมื่อการสอนแบบลูป ๆ คำ ๆ ผู้ฟังจะเอาความ
จริงมาจากไหน ก็ต้องฟังแบบลูป ๆ คำ ๆ เหมือนกัน ผลสุดท้ายก็เหลวทั้งสองฝ่ายไม่
เกิดประโยชน์อะไรเลย มีแต่ชื่อของธรรมะ มีแต่ชื่อของกิเลสเต็มอยู่ในหูเต็มอยู่ในใจ
ความจริงของธรรมไม่ปรากฏภายในใจเลย จะเอาอะไรมาเป็นคุณเป็นประโยชน์ ทั้งผู้
เทศน์ผู้สอนทั้งผู้มาสดับรับฟัง ไม่เกิดประโยชน์ทั้งนั้นแหละ เพียงคาด ๆ เดาะ ๆ กันไป

นั่นละความนับถือศาสนาด้วยการคาดการณ์เดาการคะเนจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ล้มได้ง่าย เอน
เอียงได้อย่างง่ายดาย ผิดกับผู้ที่เข้าใจทางด้านปฏิบัติจนเป็นความจริงใจอย่างซึ่ง
นั้นไม่หวั่นไม่ไหว สอนก็สอนตามเหตุตามผลตามความศรัทธาความจริงอย่างองอาจกล้า
หาญ เพราะสอนออกมาจากสิ่งที่ตนรู้แล้วเห็นแล้วทุกอย่าง จะสะทกสะท้านหวั่นไหวที่
ไหน จะลูป ๆ คำ ๆ ได้ยังไง เมื่อของจริงมีอยู่กับตัวประจักษ์กับใจแล้ว ต้องแสดงของ
จริงออกมาอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ตามขั้นภูมิที่ตนได้รู้ได้เห็น ผู้ฟังก็ฟังอย่างถึงใจตาม
กำลังความสามารถของตนเช่นเดียวกัน นั่นละครั้งพุทธกาลท่านสอนกันท่านสอนอย่าง
นั้น

เพราะฉะนั้นธรรมที่เข้าถึงจิตใจคนทางภาคปฏิบัติ จึงผิดกับธรรมที่มีตั้งแต่ความจำ มี
แต่ชื่อของกิเลสบาปกรรมเต็มหัวใจ แต่ไม่เห็นหัวใจดวงนั้นได้ลดละกิเลสพอให้ลดน้อย
ลงไปเลย ไม่เกิดประโยชน์ เอาให้เห็นความจริง ความจำกับความจริงนั้นผิดกันคนละ
โลก เช่นเราจำกิเลสตัณหาอาสวะเท่านั้นเท่านั้น จำได้กระทั่งมรรคผลนิพพาน นี่เป็น
ความจำ แต่เวลาปฏิบัติจนปรากฏความจริงแล้วนั้นผิดกันอยู่มาก ความจำไม่ยังกิเลส
ให้หลุดลอยไปเลย แต่ความจริงนี้รู้จริงเห็นจริง เข้าถึงไหนกิเลสหลุดลอยไปถึงนั้น รู้จริง
โดยรอบคอบขอบเขต กิเลสหมดไปโดยสิ้นเชิงไม่มีเหลือ นี่ละความจริง เห็นด้วยตนรู้
ด้วยตนเรียกว่าความจริง ความจำนั้นเป็นความเดาความคาดคะเน

เอาให้จริงจัง ธรรมะพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ทำให้ประจักษ์กับภายในจิตใจของผู้ปฏิบัติได้ด้วยกัน อย่าลดละความพากเพียร ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ ทุกข์ทนเอา ใครทุกข์ด้วยกันทั้งนั้นแหละทำไมจะไม่ทุกข์ไม่ใช่คนตาย เวลานี้ทุกข์ก็ทุกข์เพื่อการต่อสู้กับกิเลสต่างหาก ไม่ใช่ทุกข์เพื่อจะลุ่มจมที่ไหนกัน พอจะให้เกิดความท้อถอยอ่อนแอ ทุกข์นี้ทุกข์เพื่อชัยชนะ ทุกข์เพื่อลบล้างสิ่งที่จะทำให้เกิดทุกข์มากยิ่งขึ้นให้หมดไปภายในจิตใจ ทำไมจะเห็นความทุกข์เหล่านี้ว่าเป็นของหนักหนาจนเกินความสามารถของตนแล้วท้อถอยไปเสีย บทเวลาจะแบกทุกข์ซึ่งเกิดขึ้นเพราะอำนาจของกิเลสที่ชำระมันไม่ได้ นั่นเราทำไมเราจะสามารถแบกกongทุกข์เหล่านั้นได้ล่ะ เราต้องคิดเทียบเคียงเหตุผล เราเป็นนักปฏิบัติ สติปัญญาหุงต้มแกงกินไม่ได้ ต้องนำมาใช้ในด้านแก้กิเลสตัณหาอาสวะ จึงจะเป็นความถูกต้องตามหลักธรรมที่พระองค์ท่านสอนไว้ทุกแง่ทุกมุม

เอาละเหนื่อย

พูดท้ายเทศน์

จะไม่มีแล้วนะวงกรรมฐานนี้ จะมีแต่ชื่อแล้วนะ เดียวนี้ประชาชนทั้งหลายก็หลังไหลมาเคารพเลื่อมใสสักการบูชาทำบุญให้ทานกับพระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่น ภาคไหน ๆ ก็มากันทุกภาค เฉพาะอย่างยิ่งภาคกลางมากเป็นประวัติการณ์ แต่มันก็อดวิตกกังวลไม่ได้เราซึ่งได้คิดมาเป็นเวลานานแล้ว และแน่ใจว่าจะไม่ผิดจากที่เราคิดไว้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้นจึงได้ตอบจดหมายของเขามาเมื่อสัปดาห์สองสามวันนี้ เขามาขอหนังสือ เล่าเกี่ยวกับเรื่องมีความเคารพเลื่อมใสพระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่นมาก เขาก็พูดถึงเรื่องประชาชนทุกภาค เฉพาะอย่างยิ่งภาคกลางหลังไหลมาบำเพ็ญกุศล เคารพบูชาครูบาอาจารย์สายนี้ น่าอนุโมทนาเหลือเกิน เขาก็พูดของเขาไป เราเพื่อให้ข้อคิดแก่เขา บทเวลาไปโดนเข้าจัง ๆ แล้วจะเสียใจ จึงต้องเผด็จไปให้ทราบให้เป็นข้อคิดเอาไว้ การที่ประชาชนมาเคารพเลื่อมใสพระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่นนั้น เราก็อนุโมทนาด้วย แต่สิ่งที่เราอดคิดไม่ได้อดกังวลไม่ได้ก็คือ พระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่นนี้จะเป็นผู้

ทรงคุณธรรมสามารถที่จะยังศรัทธาทิ้งหลายให้มีความเชื่อความเลื่อมใส ได้รับผลประโยชน์ทั่ว ๆ ไปหรือทุกรายได้หรือไม่

เพราะในโลกอันนี้มีทั้งของจริงของปลอม มีทั้งดีทั้งชั่วสับสนกันไป พระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่น เราก็แน่ใจว่าจะมีทั้งจริงทั้งปลอมทั้งดีทั้งชั่วสับสนกันไป ถ้าผู้มาเคารพเลื่อมใสได้ใช้วิจารณ์ญาณพิจารณาให้รอบคอบพอสมควรก่อนแล้ว จะเคารพเลื่อมใสจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรนั้นเป็นความชอบธรรม เราก็พูดอย่างนี้ให้เขาได้ข้อคิดไว้ก่อน เวลาไปโดนเข้าจะได้ไม่หงายไปทั้งเป็น สลบไปเลย แล้วเสียคนไปด้วย เพราะมันมีในโลกอันนี้

ธนัตถ์จริงกับธนัตถ์ปลอมก็มาด้วยกัน เหริยญ ๕ บาทเห็นใหม่ทุกวันนี้เลยล้มเลิกกันไป แก่ไม่ตกเลยล้มเลิกกันไป ได้ยินเขาพูดเหมือนกัน เราทำขึ้นเขาก็ทำขึ้น..เหริยญ ๕ บาท มันปลอมใหม่ละ มันปลอมชิ พระกรรมฐานก็ไม่ใช้จะเป็นอรรถเป็นธรรมทุกองค์ ผู้ท่านเป็นธรรมท่านก็เป็น เราไม่ลบล้างเราเคารพเลื่อมใส ผู้ปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยมี เรื่องมีนั่นมี แต่ปฏิเสธเรื่องสิ่งที่ไม่ใช่ ๗ ปลอม ๗ ที่จะแทรกมาด้วยกันนั้น ไม่ได้เท่านั้นเอง จึงได้ไขเงื่อนให้เขาได้ทราบเอาไว้

นี่เราพูดถึงแง่ภายนอก แง่ภายในในตัวของเราทุกคน ๆ มันก็เป็นกรรมฐานปลอมอยู่โดยดี ความจริงมีนิดหน่อยนอกนั้นแต่ปลอมไปหมด เดินจงกรมอยู่มันก็ปลอมจะว่าไถเดินจงกรมหยึก ๆ ๆ จิตไปเล่นขี้เล่นเยี้ยวเล่นตมเล่นโคลนอยู่ที่ไหน นั่นมันปลอมอยู่นั้น ถ้ามันจริงอยู่เรื่อย ๆ มันจริงส่วนมาก มันก็จริงไปเรื่อย ๆ แล้ว การพูดต้องย้อนเข้ามาเป็น **โอปนยิโก** พูดข้างนอกแล้วก็ต้องมาข้างในให้ทราบกัน เพราะเราพูดเพื่อเรา เราไม่ได้พูดเพื่อตำหนิผู้หนึ่งผู้ใด เราพูดตามหลักความจริงซึ่งควรจะได้รับประโยชน์จากการพูดนี้ด้วย สำหรับผู้มาอบรมเพื่ออรรถเพื่อธรรมทั้งหลาย จึงต้องย้อนเข้ามาให้เป็นที่เข้าใจกัน

จิตใจของเรานี้มันปลอมอยู่เสมอ คอยจะแทรกอยู่นั้น ในขณะที่เป็นธรรมมีน้อย ขณะที่ไม่เป็นธรรมที่เป็นของปลอม เป็นความปลอมเป็นความคิดความปรุงต่าง ๆ นั้นมีมาก จึงต้องพยายามชำระแก้ไขกันตรงนี้ให้ดี ระมัดระวัง อย่ามองไกล มองดูจิตนั้นแหละตัว

เหตุอยู่ตรงนั้นไม่มีที่อื่น ตัวเหตุคือจิตก่ออยู่ตลอดเวลา ก่อเหตุเรื่องนั้นเรื่องนี้ คิดเรื่องอดีตอนาคตเกี่ยวกับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ดิษฐ์ต่าง ๆ มันหากปรุหากแต่งทำให้เรายุ่งและหลงตามไปนั้นแหละ คล้อยตาม เรื่องราวต่าง ๆ หายไปก็กับที่ก็กลับก็ไม่รู้แล้วมันก็มาคุ้นกันมาคุ้นคิดขึ้นมา แล้วทำให้เกิดความดีใจเสียใจเป็นบ้าไปด้วยอย่างนั้น เราหลงกลมายาของกิเลสที่แสดงออกทางขันธเห็นใหม่

ขันธนี้เป็นเครื่องมือของกิเลสมาดั้งเดิม พยายามที่จะให้เป็นเครื่องมือของธรรม เอาให้ตีให้จริง จนกระทั่งกิเลสมันตายไปเสียจริง ๆ ไม่มีสิ่งใดเหลือเลย ขันธทั้งห้านี้ก็เครื่องมือของธรรมล้วน ๆ ถึงแม้เช่นนั้นมันก็ต้องดุกดิก ๆ ของมันอยู่นั้นนะ มันกระดุกกระดิก ๆ ของมัน มันอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ขันธ ๕ นี้ เฉพาะอย่างยิ่งสังขารกับสัญญา สัญญาละเอียดกว่าสังขารมากเท่าที่ได้สังเกตตามหลักธรรมชาติของมันโดยปกติอย่างทุกวันนี้ก็ดี ดู อ้อ สัญญานี้ละเอียดมากยิ่งขึ้นกว่าสังขาร คือมันซึมออกไปเหมือนกับกระดาศซึมนี้ สังขารมันยังแยะมันถึงเป็นเรื่องราวขึ้นมา แต่สัญญาที่มันซึมออกไปเป็นภาพออกมาให้จิตได้เห็น เป็นภาพออกมาแล้วก็จิตจะมีเรื่องต่อขึ้นมาเรื่อยเรื่องสังขาร นี้ละเอียดมาก ทั้ง ๆ ที่มันก็ไม่มีความอะไรกำเริบนะ

เราพูดตามหลักปัจจุบันซึ่งเป็นอยู่ทุกวันนี้ให้หมู่เพื่อนทั้งหลายฟัง เราไม่ได้ขอเราสังเกตดูตามเรื่องของมันในปัจจุบันนี้มันเป็นอย่างนั้นนะ มันอยู่เฉย ๆ ไม่ได้แหงนออกจากระบบมันชั่วคราวชั่วคราว มันจะต้องมีปรุของมัน ยิบ ๆ แยะ ๆ จะเป็นการสังสมกิเลสขึ้นมาก็ไม่ใช่ มันหากปรุของมันเอง หมายถึงเหมือนกันมันเป็นอย่างละเอียด ๆ อ้อปกติของมันเป็นอย่างนั้น ทั้ง ๆ ที่หมายขึ้นมาก็ดีเป็นอย่างไรขึ้นมาก็ดี ปรุคิดขึ้นมาเรื่องใดก็ดีที่ไม่มีใครไปยึดเป็นเจ้าของ ไม่มีใครไปยุ่งกับมันไปถือกรรมสิทธิ์กับมัน มันก็ปรุของมันมันก็ดับของมันไปเรื่อย ๆ ธรรมชาติของมัน ดูมันสนุกดู มันดุกดิก ๆ อยู่ที่นี่ลองให้กิเลสเข้าเป็นตัวการดูซิ เป็นเจ้าของผลักดันมันออกมานี้ เรื่องราวมันจะไปใหญ่ ๆ ตลอดเวลา ถ้ามีอะไรมันก็ดุกดิก ๆ ของมันอยู่นั้น จนกระทั่งมันหมดความสืบทอดเสียเมื่อไรแล้วมันถึงจะหมดปัญหา

นี่สังเกตดูไม่มีงานมีการอะไรนี้ นั่งดู จะนั่งก็ตามจะนอนก็ตามสังเกตดูมันดุกดิก ๆ ของมันมันไม่ได้เรื่องอะไร คือไม่มีใครไปเอาเรื่องกับมันมันก็ปรุตามเรื่องของมัน เราก็รู้เรื่อง

ของมันอยู่แล้วนี่จะเอาเรื่องมันอะไร เพราะฉะนั้นมันถึงเป็นของมันอยู่ตามธรรมชาติ พุดง่าย ๆ ก็เหมือนกับหางจิ้งเหลนขาดนี้แหละ ไม่เห็นมีความหมายอะไรหางจิ้งเหลนขาด ดูกดิก ๆ อยู่ตัวของมันก็วิ่งไปถึงไหนแล้ว แต่หางที่มันขาดดุกดิก ๆ อยู่ เหมือนกับมีวิญญาณมีความรู้อะไรอยู่ในนั้น แต่ความจริงไม่มี

ชันรก็เหมือนกันอาศัยแต่จิตเป็นผู้ทรงอยู่นั้น จิตก็ไม่ได้ไปหลงกับมันเสียอย่างนี้ มีแต่มันล้วน ๆ เช่น สัญญา สังขาร ดูกดิก ๆ ๆ เช่นเสียงอะไรมากระทบหูก็ได้ยินเพราะประสาทส่วนรับหมี พอได้ยินพับมันก็ดับไปพร้อม ๆ ถ้าไม่มีเจ้าของเข้าไปยึด มีแต่ต่างอันต่างเกิดต่างอันต่างดับของมันอยู่ตามหลักธรรมชาติของมันเท่านั้นเอง ออกจากนั้นแล้วก็ระงับหยุดใช้ชันร กำหนดพักชันรอันนี้มันก็เงียบไปเลย ไม่มีชันรใดติดชันรใดดินเหลือแต่ความรู้

เมื่อเหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ แล้วก็เหมือนความรู้นี้ครอบคลุมทั้งโลกธาตุเลย ซ่านไปหมด ประหนึ่งว่าความรู้อันนี้จะแสดงเหมือนกับว่าเสียงเป็นกังวานครอบคลุมโลกธาตุเสียอีก เหมือนกัน ถ้าหากว่าเราจะพุดเหมือนว่าเป็นเสียงนะ เพราะความเด่นแห่งความรู้อันนี้เอง มันเป็นเหมือนกับว่าเป็นเสียงกังวานครอบคลุมโลกธาตุ ถ้าเราจะแยกมาใช้พุดอย่างนี้ มันก็น่าจะพุดได้ คือความรู้มันไม่มีอะไรเข้าไปแทรก ไม่มีอะไรเข้าไปเหยียบย่ำทำลาย ไม่มีอะไรเข้าไปรบกวน เหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ อยู่ภายในตัวเอง เป็นความรู้ในหลักธรรมชาติของตัวเองด้วย ไม่ใช่ความรู้เสกสรรปั้นยอขึ้นมา แต่ความรู้มันเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนที่สุดพุดเทียบอะไรไม่ได้

ทั้ง ๆ ที่รู้ไม่สงสัยแต่จะเทียบอะไรเทียบไม่ได้ พุดไม่ออก ได้แต่ความรู้ที่ซ่านตัวอยู่นั้น เหมือนกับครอบคลุมโลกธาตุ เพราะความเด่น ความรู้ไม่มีอะไรเจือปน เด่นในโลกนี้เหมือนไม่มีโลกพุดง่าย ๆ มีแต่ความรู้เท่านั้นที่เด่นครอบคลุมโลกธาตุ แต่จะจับเอาความรู้จุดของความรู้จับไม่ได้ แล้วก็ไม่สนใจจะจับ สนใจจับไปหาอะไร ไม่มีก็ทราบว่ามันไม่มี เป็นจุดเป็นต่อมอยู่ที่ไหนมันก็ไม่รู้ มีแต่ความรู้ที่ปฏิเสธไม่ได้เท่านั้น รู้ก็เป็นรู้เป็นธรรมชาติของตัวเอง ไม่เป็นความรู้ที่จะหิวจะโหยจะต้องการอะไร ๆ เข้ามาเพิ่มมาเติม หรือจะตัดอะไรออกก็ไม่รู้ มีแต่หลักธรรมชาติเท่านั้น เป็นเหมือนกับว่าครอบคลุมทั้งโลกธาตุ

ทั้ง ๆ ที่จิตเวลานั้นเหมือนโลกธาตุไม่มีนะ มีแต่ความรู้เด่นั้น แต่กลายเป็นว่าความรู้นี้
ครอบโลกธาตุอีกแหละ พุดอะไรมันยังงัยฟังก ๆ อยู่นะ ถ้าว่าความรู้นี้มันครอบ
โลกธาตุก็ถูกนะ หรือว่ามีแต่ความรู้ทั้งนั้นโลกนี้ไม่มีเลย เพราะความรู้ไม่ไปเกี่ยวข้องกับ
มีแต่ความรู้ของตัวเองโดยหลักธรรมชาติ ไม่หวังพึ่งพึ่งอิงอาศัยสิ่งใดเลย เป็นความรู้ใน
หลักธรรมชาติของตัวเองแสดงอยู่เท่านั้น มันก็เหมือนกับว่ามีแต่ความรู้เท่านั้นไม่มีสิ่งใด
เลย เพราะผู้ไม่ไปเกี่ยวข้องกับ พอดออกมาแยกคู่สมมุติ อันนั้นแยกเป็นนั่น อันนี้แยกเป็นนี่
เป็นกิริยาของจิตมันก็ดับพร้อม ๆ ไปทุกระยะ ๆ ไม่มีอะไรมาเป็นสื่อเป็นสายให้จิตสืบ
ต่อเนื่องกันไปเป็นสมุทัยความทุกข์ความเดือดร้อน อะไรขึ้นมาก็ดับไป ๆ แต่ก็ใช้กันไป
อยู่งั้น

เอาสิ พุดคนเดียวเหมือนกับมาโกหกหมู่เพื่อน เมื่อถึงขั้นที่รู้แล้วปิดไม่อยู่ด้วยกันทั้งนั้น
แหละ ถ้าความรู้จริง ๆ เป็นอย่างนั้น วันไหนก็วันนั้นไม่มีความเปลี่ยนแปลง เอ๊ะ วันนี้
ทำไมจิตเป็นอย่างนี้ ๆ มันไม่มี เราจึงทราบได้ชัดว่านี่เป็นเรื่องกิเลสทั้งนั้นพาให้ว่า
ทำไมจิตเป็นอย่างนี้ ๆ มีแต่เรื่องของกิเลสกลมาของกิเลสทั้งหมด ไม่ว่าจะส่วนหยาบ
ส่วนกลางส่วนละเอียด เป็นมาของมันเป็นทั้งนั้น พอดอันนั้นผ่านไปไม่เห็นมีอะไรมา
หลอกนี่ วันไหนก็มีแต่มีดกับแจ่งเท่านั้นเอง เท่านั้นปีเท่านั้นปีก็ว่ากันไป

ตามหลักธรรมชาติไม่สนใจกับอะไรนะ จิตไม่เคยไปสนใจจดจ่อกับเรื่องปีเรื่องเดือนวัน
คืนอะไร เห็นอยู่ด้วยตาอยู่นี้มีแต่มีดกับแจ่ง ๆ เห็นชัด ๆ ด้วยตาของเรา เดียวนี้มีดแล้ว
วันพรุ่งนี้สมมุติขึ้นมาว่าแจ่ง แจ่งแล้วพระอาทิตย์ขึ้นตาเราก็มีก็เท่านั้นเอง หลงอะไร
แผ่นดินนี้ไปที่ไหนก็เหยียบแต่แผ่นดินนี้ ไปหลงดินอะไร น้ำอยู่ในท้องก็เต็มอยู่แล้วหลง
มันอะไร ลม ไฟ ก็เห็นอยู่ไปหลงมันอะไร นั่นไฟเห็นอยู่ชัด ๆ หลงอะไร ลมก็เห็นอยู่แล้ว
ลมหายใจเจ้าของ หายใจพุดฟาด ๆ อยู่นี่หลงมันอะไร ว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลเป็นเขา
เป็นเราเป็นหญิงเป็นชาย หลงไปอะไร เสกไปทำไม ป็นความจริงของธรรมไปทำไม ป็น
ไปมันก็เหยียบขวากเหยียบหนามละซีป็นความจริงของธรรม เห็นตามความจริงนั้นว่า
ธาตุก็ธาตุมันประจักษ์ลงในใจ อะไรก็ตามความจริง ที่ท่านบัญญัติไว้เป็นความจริง เห็น
ตามนั้นหมดปัญหา

เอาให้จริงให้จังนะ สู้ให้ได้กิเลสตัวภัย ภัยของจิตคือกิเลส ความคิดความปรุงทั้งหลาย เป็นภัย เป็นภัยเพราะกิเลสพาให้คิดให้ปรุงให้สำคัญมั่นหมาย ถ้ากิเลสไม่มีเสียคิดก็คิด รู้จักระดับดับมันได้ เอามาใช้งานใช้การก็ใช้เสีย เวลาจะระดับดับมันก็ดับไป ไม่ใช่มันก็เหมือนเครื่องมือ พอหยุดงานเครื่องมือก็เก็บไว้เสียในที่ควร เวลาจะใช้ก็เอามาใช้ ชั้นนี้ ๕ นี้เหมือนกันเวลาจะพักผ่อนหลับนอนก็หยุดเสีย เวลาจะเข้าที่สมาธิภาวนาก็พักเสีย ความคิดความปรุงยุ่งเหยิงวุ่นวายต่าง ๆ พักไปเสีย เหลือแต่ความรู้ สบาย มีเท่านั้น

เมื่อถึงกาลมันจะแตกจะดับก็รู้แล้ว พิจารณาไว้หมดแล้ว ไม่ทราบจะตื่นไปไหน เพราะพิจารณาก็รู้ก็รู้ตามความจริง ความตายคือความสลายออกไป ความผสมของธาตุอันนี้ มันก็คือความจริงซึ่งได้พิจารณาไว้แล้วนั้นก็ตื่นไปไหน ไม่อยากตาย ไม่อยากอยู่เหวอแน่ ไม่อยากตายกับความอยากอยู่มันก็อันเดียวกัน อยู่อะไรเมื่อถึงกาลแล้วมันจะไป แล้วฝันมันทำไม

อันนี้ทำให้เราย้อนไปถึงเรื่องพระพุทธเจ้า แหม จอมปราชญ์แล้วยังไม่แล้วยังจอมปราชญ์ในแง่ต่าง ๆ เช่น **พระสารีบุตร** มาทูลลาเข้าสู่นิพพาน ถ้าจะห้ามว่า **สารีบุตร** อย่าด่วนนิพพาน ช่วยเราตถาคตทำประโยชน์ให้แก่โลกไปชั่วคราวเสียก่อนนี้ ก็จะเป็นการส่งเสริมวิญญูจักรคือไม่อยากให้ตาย ซึ่งความตายมันถึงกาลแล้วที่ควรตายยังไปฝันมันอีก อ้อ ตายเสียว่าจี้ มันก็เป็นอีกอันหนึ่งอีก เหมือนกับซ้ำเติมความตาย ท่านพูดได้ น่าฟังมาก เป็นความจริงอย่างนั้นจริง ๆ เวลาพระองค์รับสั่งก็ แล้วแต่กาลอันควรของเธอ นั้นเหมาะที่สุดเลย แล้วแต่กาลอันควรก็หมายถึงว่ามอบให้คติธรรมดาดตามหลักที่ทรงพิจารณาไว้เรียบร้อยแล้วนั้นไม่ค้าน อย่าด่วนไป**สารีบุตร**อย่างนี้ก็ผิด คำนความจริง เธอ ไปเสีย**สารีบุตร** ก็มันยังไม่ถึงกาลไปบอกไปทำไม จะไปก็ไปจะอยู่ก็อยู่แล้วแต่กาลอันควรของเธอเถิด แต่ก่อนที่เธอจะไปจากที่นี่เพื่อจะไปนิพพาน ให้แสดงธรรมให้พวกน้อง ๆ ทั้งหลายของเธอฟังเสียก่อน นี่ในพระเชตวันนะ

นั่น**พระสารีบุตร**ทราบแล้ว พระองค์แยมเพียงเท่านั้นว่าให้แสดงเต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มที่เต็มฐานในวาระสุดท้าย มีฤทธาศักดานุภาพขนาดไหน เข้า แสดงเต็มที่ทั้งทางด้านอรรถด้านธรรมการให้โอวาทสั่งสอนและอิทธิปาฏิหาริย์ แสดงทั้งสองอย่าง อิทธิปาฏิหาริย์ก็แสดง อนุสาสนีปาฏิหาริย์ก็แสดง เต็มที่ แล้วก็ทูลลาไปและทรงเปิด

โอกาสด้วยว่าพระภิกษุสามเณรในวัดนี้ อยากรจะตามส่ง**พระสารีบุตร**พี่ชายของพวกเขา
เธอทั้งหลายก็ให้ไปได้ตามอัธยาศัย คือองค์ใดต้องการไปก็ให้ไปได้ตามอัธยาศัย พระ
เณรหลังไหลไปตามตั้ง ๕๐๐ ไปสู่สถานที่นิพพานคือห้องประสูติ ห้องเกิดนั้นแหละ
ท่านจะไปนิพพานที่นั่น นี่เราก็ได้พูดไปถึงโน้น แต่จุดสำคัญเราหมายเอาตรงที่ว่า เวลา
พระสารีบุตรมาทูลลาเข้าสู่นิพพาน พระองค์ไม่ทรงคัดค้านว่าให้รอเสียก่อน เพราะจะ
เป็นการส่งเสริมวัฏจักรแล้วขัดความจริง เออ นิพพานเสียก็เหมือนกับซ้ำเติมไปอีก ซึ่ง
ขัดต่อความจริงเหมือนกัน จึงมอบให้ตามเวลาของท่าน ตามแต่กาลเวลาของเธอเกิด
กาลอันควรนั้นฟังซิ ตามแต่กาลอันควรของเธอเกิด

เวลา**พระโมคคัลลาน์**มาทูลลาเข้าสู่นิพพานก็ดูเหมือนกัน ๗ วันเท่านั้นก็แบบเดียว
กันอีก ทรงแสดงแบบเดียวกัน แล้วก็เปิดประตูพระเชตวันโล่งไว้เลย นี่คือพี่ชายของเธอ
ทั้งหลาย...ก็บอกเลยอย่างนั้นแหละ แล้วก็ให้**พระโมคคัลลาน์**แสดงธรรมให้ห้อง ๆ ทั้ง
หลายฟังในวาระสุดท้าย **พระโมคคัลลาน์**ก็ฉลาดแหลมคมมากเช่นเดียวกัน นี่แสดงว่า
พระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสให้ทุกแง่ทุกมุมแล้วเวลานี้ ก็แสดงทั้งอิทธิปาฏิหาริยะ และ
อนุศาสน์ปาฏิหาริยะ คือการแนะนำพร่ำสอนให้เห็นอรรถเห็นธรรม ให้เข้าใจตามหลัก
ความจริงทั้งหลาย และแสดงอิทธิปาฏิหาริยะเหาะเหินเดินฟ้าอย่างนี้จะ**พระโมคคัลลาน์**
เหาะขึ้นไปชั่วลำตาลแล้วลงมา แล้วเหาะขึ้นไปแล้วลงมา แสดงธรรมแล้วเหาะขึ้นไปเอา
เต็มที่แล้ว แล้วเวลาจะปรินิพพานก็ไปปรินิพพานที่พวกโจรเขามานั่นแหละ นี่ก็ทรงเปิด
ประตูพระเชตวันเลย พระภิกษุสามเณรองค์ไหนที่ต้องการไปส่งพี่ชายของเธอทั้งหลายก็
ให้ไปตามอัธยาศัย เปิดโอกาสให้เลย

ครั้งพุทธกาลมรรคผลนิพพานพวกพุนสมบุรณ์อยู่กับผู้ปฏิบัติทั้งหลาย มีแต่ผู้ทรงมรรค
ทรงผลเป็นจำนวนมาก แล้วตกมาถึงพวกเรา มีแต่ผู้ทรงความจอมปลอม ทรงแต่ชื่อของ
กิเลส ชื่อของอรรถของธรรม ตัวจริงของอรรถของธรรม คือศีลก็ดี สมาริก็ดี ปัญญาที่ดี
วิมุติหลุดพ้นก็ดี ไม่มี มันจะไม่มีวั้ง ใครจะเป็นผู้รู้พื้นธรรมของพระพุทธเจ้าที่เป็น
ของจริงอยู่แล้วเต็มเม็ดเต็มหน่วย เป็นหลักมัชฌิมา เหมาะสมอยู่เสมอในการที่จะเปิด
เผยมรรคผลนิพพานขึ้นมา และปราบปรามกิเลสซึ่งเป็นข้าศึกต่อมรรคผลนิพพานให้
พินาศฉิบหายไปจากใจ ถ้าไม่ใช่พวกปฏิบัตินี้จะเป็นใคร

ให้สนใจในตัวเอง ให้ตั้งปัญหาถามตัวเองเสมอ อย่าอยู่เฉย ๆ มันโง่ หาอุบายพลิกแพลง เปลี่ยนแปลงหลายแง่หลายสนหลายคมมันหากเข้าใจขึ้นมา สะดุดใจขึ้นมา อุบายของ ปัญญาเป็นอย่างนั้น ในเบื้องต้นต้องใช้อย่างนั้นเสียก่อน ต่อไปจนกระทั่งเป็นปากเป็น ทางไปแล้วมีทางเดินแล้วที่นี้ก็ค่อยไปเอง หมุนตัว ๆ ๆ ดังที่เคยพูดให้ฟังหลายครั้งหลาย หนแล้ว จนถึงขนาดต้องร้องเอาไว้ไม่ร้องไม่ได้มันเลยเถิด

ในอุทธจจะสังโยชน์เบื้องต้นท่านอธิบาย อันนี้ธรรมเราไม่ได้ยกโทษนะผู้จดจารึกคัมภีร์ นะ แต่ทำให้คิดเหมือนกันนะ เพราะหนังสือนี้ต้องสื่อแสดงจากผู้จดจารึกเหมือนกัน ผู้ จดจารึกนี่จะเป็นคนประเภทใด เป็นคนสิ้นกิเลสหรือยังมีกิเลสอยู่จดจารึกธรรมพระ พุทธเจ้านี้ เช่น อุทธจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ เป็นลักษณะแบบโลก ๆ หงุดหงิด นิรวรณทั้งห้า อุทธจจะถูกกุกจะมีทั่ว ๆ ไปสำหรับสามัญชนเรา ความฟุ้งซ่านรำคาญ อุทธจจะนี่ความฟุ้งหรือความเพลิน เพลินต่อการพิจารณาทั้งหลาย อุทธจจะ คือความ เพลินต่อการค้นคว้าพินิจพิจารณาโดยทางปัญญาจนเลยเถิดพูดง่าย ๆ จึงเรียกว่าเป็น สังโยชน์เครื่องข้องอันหนึ่ง มานะก็หมายถึงถือมั่นนั่นแหละถือใจ อวิชชาคือความรู้ที่เด่น ๆ อยู่ภายในใจนั่นแหละ ก็ไม่มีข้อปลีกย่อย

พอเป็นแง่แย้งกันคืออุทธจจะ ฟุ้งซ่านรำคาญไปเหมือนแบบโลกสงสาร จิตประเภทนั้น ไม่ทราบ หากแต่รำคาญบ้าง ซึ่งเป็นคู่กันกับความเพลินในงาน ทำงานไม่หยุดไม่ถอยก็ มีบ้าง ถ้าหากว่ายนเข้ามา เพราะงานอันนี้เราไม่มีที่ค้ำนี้เนะ อุทธจจะคือจิตฟุ้งเพลิน ต่องานจนเกินไป อุทธจจะหมายถึงว่าความฟุ้งซ่านรำคาญ แล้วก็ไขความออกมาว่า ความเพลินในงานของตนเองในการคิดค้น แล้วก็ประกอบด้วยการอ่อนเพลีย ทำให้เกิด ความรำคาญได้ ยอมรับทันที แต่ที่ว่าความฟุ้งซ่านรำคาญแบบโลกเลยกลายเป็นเรื่อง นิรวรณทั้งห้าไปเสีย ซึ่งในขั้นของสามัญชนทั่ว ๆ ไป

อันนี้ขั้นอริยมุนีขั้นอรหัตมรรคนี้ อรหัตมรรคกำลังเดินตามนี้ เมื่ออรหัตมรรคสมบูรณ์ เต็มที่แล้ว อรหัตผลก็ขณะของจิตที่จะตัดภพตัดชาติก็แสดงผิงขึ้นมา ขาดสะบั้นไปหมด เลย ขณะที่ขาดสะบั้นนั้นที่เรียกว่ามรรควิงถึงผล อันนั้นยังไม่จัดว่าเป็นธรรมอันสมบูรณ์ จนกระทั่งขณะอันนั้นได้เสร็จสิ้นลงไปแล้ว ยุติโดยประการทั้งปวง ไม่มีเงื่อนใดต่อซึ่งกัน และกันแล้ว เหมือนกับเราก้าวเท้าขึ้นไป เท้าข้างหนึ่งอยู่บันได เท้าข้างหนึ่งเหยียบบน

พื้นบ้านหรือพื้นภูมิแล้วนั้น อย่างนี้เรียกว่ามรรคผลวิ้งถึงกัน พอก้าวเท้าหลังขึ้นไป เหยียบพื้นด้วยกันทั้งสองเท้าแล้วเมื่อไร นั้นแหละเรียกว่าถึงผลอันสมบูรณ์แล้ว ท่านว่า นั่นคือนิพพานหนึ่ง ตรงนั้นแหละ

ในขณะที่กำลังก้าวอยู่นี้เป็นกิริยาอันหนึ่ง ก้าวจากบันไดขั้นสุดท้ายนี้เท้าที่สองนี้ ก้าวไป หาเท้าที่หนึ่งซึ่งไปถึงพื้นแล้ว พอเหยียบปุบลงถึงพื้นนั้นก็เป็นอันว่ายุติ นี่ถึงผลเต็มภูมิ ขณะที่กำลังก้าวไปนี้ นี่ละมรรควิ้งถึงผล ท่านเรียกจรมรรคจิต ถ้าพูดตามหลักปริยัตินะ ขณะที่จิตทำงานปุบ มรรคกับผลวิ้งถึงกัน ก็หมายถึงว่าก้าวแรกนี่ คือก้าวแรกถึงพื้นแล้ว เอ้า ก้าวขาข้างหนึ่งถึงพื้นแล้ว ก้าวที่สองปุบไปนี่ พอถึงนั้นโดยสมบูรณ์แล้วก็เรียกว่า อรหัตผลเหมือนกัน นั่นละคือนิพพานหนึ่งอยู่ตรงนั้น

ท่านพูดแต่เพียงว่าสำเร็จอรหัตผลแล้ว ท่านไม่ต้องพูดนิพพานหนึ่งแล้ว ถึงจะว่า นิพพานหนึ่งก็ไม่ขัด พระพุทธเจ้าท่านทรงแจ้งไปให้ทราบไม่งั้นจะเป็นที่คัดค้านจาก สาวก ทำไมธรรมชาติอันหนึ่งพระองค์จึงไม่แสดงไว้ ที่เลยจากนี้ไปแล้วนั่นคืออะไร พระ องค์ไม่เห็นแสดงไว้ เพื่อความสมบูรณ์แห่งความเป็นศาสดาจึงไว้ลวดลายในทุกแง่ทุก มุม จึงบอก มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ มรรคกับผลเป็นคู่กัน อรหัตมรรคอรหัตผลเป็นคู่ กัน เป็นธรรมคู่อยู่นี้ พอหยุดจากนั้นแล้วอรหัตผลก็สมบูรณ์เต็มที่ หรือว่าถึงนิพพานหนึ่ง โดยสมบูรณ์ก็ได้ แต่ท่านก็เรียกสำเร็จอรหัตผลแล้ว ไม่แย้ง ถ้าลงธรรมชาตินั้นถึงเมื่อไร แล้วว่าอย่างไรก็ว่าไปเถอะหากธรรมชาติถึงความจริงเต็มภูมิแล้ว

พระท่านมีแต่พระทรงมรรคทรงผลครั้งพุทธกาล พวกเรานี่ทรงแต่ความซี้เกียจอ่อนแอได้ เหยื่อ ทรงผลก็ผลมังคุด ลางสาตไปอย่างนั้น ผลน้อยหน้าอย่างนั้นได้เหยื่อ